

MINDERHEDEN
FORUM

De Migratiecoalitie

Briefingpaper Vrijwillige terugkeer en toekomstoriëntering van mensen met of zonder een bevel om het grondgebied te verlaten

Inleiding

Het huidige beleid rond vrijwillige terugkeer en de toekomstoriëntering van mensen met of zonder een bevel om het grondgebied te verlaten (BGV) vertoont heel wat **knelpunten**. In het Migratierapport van de Migratiecoalitie over het terugkeerbeleid van de regering Di Rupo kwamen die al uitgebreid aan bod.¹ Ook andere actoren stelden deze knelpunten vast. Het Kruispunt migratie bundelt heel wat ervaringen uit het werkveld.² Het Federaal Migratiecentrum stelde een nieuw kader voor het Belgische terugkeerbeleid voor.³ De Europese HIT Foundation formuleerde een aantal belangrijke aanbevelingen.⁴

Het federaal regeerakkoord 2014 voorziet de **evaluatie van het terugkeerbeleid** en het realiseren van een kwaliteitsvol, humaan en duurzaam terugkeerbeleid volgens het principe ‘vrijwillig als het kan, gedwongen als het moet’. Het regeerakkoord kondigde bovendien aan **‘sterker in te zetten op vrijwillige terugkeer waarbij de begeleiding en de ondersteuning eveneens moest worden toevertrouwd aan ngo’s** op basis van een overeenkomst met Fedasil, naast de taken van DVZ inzake terugkeer die onverkort blijven gelden. Daarnaast wordt sterker ingezet op gedwongen terugkeer door de overheid.’

Ook het Vlaamse decreet inzake de inburgering en integratie heeft aandacht voor mensen zonder wettig verblijfsstatuut. Als zij wegens een noodsituatie hulp vragen, hebben ze recht op een menswaardige begeleiding, vooral in de gezondheidszorg en in het onderwijs. De Vlaamse overheid oriënteert hen naar een zinvol toekomstperspectief. **Toekomstoriëntering is een beleidsbevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap.**

In deze nota doen wij enkele aanbevelingen voor een plan van aanpak rond de vrijwillige terugkeer en de toekomstoriëntering van mensen met of zonder een bevel om het grondgebied te verlaten.

Context

1. Het uitgangspunt ‘vrijwillig als het kan, gedwongen als het moet’ blijkt op dit ogenblik niet te leiden tot een sterk resultaat in de effectieve vrijwillige terugkeer van uitgewezen

¹ Migratierapport 2014, Migratiecoalitie. <http://www.netwerktegenarmoede.be/documents/Dossier-MIGRATIE.pdf>

² Kruispunt Migratie. <http://www.kruispuntmi.be/nieuws/toekomstoriëntering>

³ Een nieuw kader voor het Belgische terugkeerbeleid 2014, Federaal Migratiecentrum, http://www.diversiteit.be/sites/default/files/documents/publication/een_nieuw_kader_voor_het_belgisch_terugkeerbeleid_25062014.pdf

⁴ HIT Foundation, <http://hitfoundation.eu/nl/projecten/eu-samenwerking-op-terugkeer/aanbevelingen/>

vreemdelingen. **De vrijwillige terugkeer van migranten naar hun land van herkomst is sinds begin dit jaar sterk teruggevallen.**⁵ De staatssecretaris heeft dat recent ook aangegeven als problematisch.

2. Er is op dit ogenblik geen afstemming tussen verschillende actoren over het gehanteerde begrippenkader m.b.t. het omgaan met degenen die – vanuit een negatief antwoord op hun asielaanvraag of een andere verblijfsaanvraag – geacht worden het grondgebied te verlaten. ‘Toekomstoriëntering’ en ‘begeleiden tot vrijwillige terugkeer’ zijn twee verschillende, maar ook deels complementaire elementen.
3. Personen die een BGV ontvangen voelen zich initieel weinig tot niet aangesproken door de promotie voor vrijwillige terugkeer, noch door de perspectieven die de vrijwillige terugkeer biedt. Dit laatste is niet alleen afhankelijk van de regio van herkomst. Personen die een BGV ontvangen geven vooral aan dat de beslissingsperiode om een toekomstplan voor vrijwillige terugkeer uit te werken te kort is. Bovendien maken ze ons duidelijk dat het voor hen belangrijk is de aanbieder van vrijwillige terugkeer te kunnen vertrouwen.

Asielzoekers hebben van bij aanvang al met een begeleider van de asielopvang basisgesprekken gevoerd over de mogelijkheid dat er een negatieve beslissing kan vallen over hun asielaanvraag. Met deze vertrouwenspersoon kunnen zij ook na een eerste negatieve beslissing het gesprek verderzetten. Bij een negatieve beslissing in beroep moeten de betrokkenen verder in gesprek kunnen blijven met een vertrouwenspersoon die geen terugkeerambtenaar is. Desgevallend is het aangewezen de betrokkenen niet over te brengen naar een ander opvangplaats.

Andere vreemdelingen – zij die geen asielprocedure hebben doorlopen - beschouwen degenen die ‘werken voor de overheid’ en hen aanspreken over vrijwillige terugkeer of hun toekomstplannen zeer argwanend. Ze beschouwen die overheidsmedewerker als effectieve terugkeerambtenaar. Medewerkers in niet-gouvernementele organisaties die in contact komen met personen die uitgewezen worden bevestigen dat.

4. Een grondige evaluatie en een uitwisseling van expertise is nooit opgezet. De ervaringen tussen degenen die aan toekomstoriëntatie en/of vrijwillige terugkeer werken, werden nog niet gedeeld.

In het verleden is geen rekening gehouden met de verantwoordelijkheid van de gewesten en gemeenschappen in deze materie. Het Vlaamse decreet vermeldt nochtans uitdrukkelijk de toekomstoriëntering van mensen zonder wettig verblijf, als beleidsbevoegdheid en als werkdoel.

Als reactie hierop werd er op eigen initiatief van organisaties uit de sectoren Samenlevingsopbouw, Algemeen Welzijnswerk en integratiesector een methodisch kader ontwikkeld. Mensen zonder wettig verblijf zien de voortzetting van het illegaal verblijf, door een gebrek aan informatie en begeleiding over toekomstperspectieven, slechts als enige optie. Toekomstoriëntering is een methodiek voor de (individuele of groepsmatige) begeleiding van mensen zonder wettig verblijf (MZWV) of mensen met een precair verblijfsstatuut. Doel is het bewust en goed geïnformeerd formuleren van een (nieuw) toekomstperspectief dat als zinvol wordt ervaren door de migrant.

⁵ Vrijwillige terugkeer – juli 2015, Fedasil, http://fedasil.be/sites/5042.fedimbo.belgium.be/files/vrijwillige_terugkeer_juli_2015.pdf

De ervaringen met de diverse groepsmatige initiatieven die werden ontplooid in Brussel, Gent en Antwerpen zijn verzameld in een brochure⁶ die eind 2014 werd uitgegeven door het Kruispunt Migratie Integratie.

Gelijktijdig ontwikkelde ook Vluchtelingenwerk Vlaanderen een methodiek voor de begeleiding van asielzoekers in het maken van een haalbare toekomstbeslissing. De brochure⁷ 'Maak de toekomstpuzzel' reikt concrete tips en hulpmiddelen aan.

Beleidsaanbevelingen

De Migratiecoalitie schuift drie aanbevelingen voor een beter terugkeerbeleid naar voor:

1. Start de **evaluatie van het vrijwillig terugkeerbeleid** – zoals voorzien in het federaal regeerakkoord – meteen op. Een werkgroep met participatie van verschillende actoren is wenselijk om het kader voor deze evaluatie, onder deskundige leiding van academici te creëren.
2. **Ga uit van een gedeelde verantwoordelijkheid tussen de federale overheid, de deelstaten en de niet-gouvernementele organisaties in het terugkeerbeleid.** Omwille van de duidelijkheid en om het vertrouwen van de uitgeprocedeerde asielzoekers, uitgewezen vreemdelingen of de clandestiene migranten te versterken, is het wenselijk dat Fedasil voor vrijwillige terugkeerprojecten en de toekomstoriëntatie van de betrokkenen maximaal samenwerkt met de deelstaten en anderzijds de niet-gouvernementele en multilaterale organisaties.
3. Uitgeprocedeerde asielzoekers moeten verder terecht kunnen bij de vertrouwde deskundigen van de opvangstructuur waar zij worden opgevangen voor hun toekomstoriëntering. De opvangstructuur kan ook beroep doen op externe begeleiders om hen in die taak te versterken. Deze begeleiding mag niet onderhevig zijn aan de voorwaarde om te verhuizen naar een terugkeerplaats en zich in te schrijven in een korte termijn terugkeertraject. Andere personen met een BGV - in het bijzonder andere uitgeprocedeerden en clandestiene migranten – kunnen terecht bij **Regionale Centra voor Migratie** (door de Vlaamse Gemeenschap in annex op te richten met de centra voor inburgering en integratie) alwaar ook zij een **traject toekomstoriëntatie** kunnen starten. Deze centra kunnen voor de uitvoering van deze opdracht beroep doen op externe expertise en op gespecialiseerde niet-gouvernementele organisaties inzake vrijwillige terugkeer. Alle actoren beschikken over een mandaat en middelen om hun opdracht naar behoren uit te voeren.
4. Het is van belang voor een goed functioneren van de toekomstoriëntering dat de verschillende actoren elkaar kunnen vinden in een Expertisekruispunt.

⁶ http://www.kruispuntmi.be/sites/default/files/brochure_toekomstoriëntering_def_20141209.pdf

⁷ <http://www.vluchtelingenwerk.be/sites/default/files/Maak-de-Toekomstpuzzel.pdf>